

Till
Riksintressemyndigheterna

Vägledning för nationella myndigheters underlag, beslut och redovisning rörande anspråk på riksintressen i 3 kap. miljöbalken

Innehåll

Bakgrund

- Använda förkortningar och termer
- Syfte
- Boverkets ansvar
- Riksintressemyndigheternas ansvar
- Varför sektorbeskrivning?
- Redovisning av beslut om riksintresseanspråk
- Samlad redovisning av underlag

Boverkets ställningstagande

- Generella kriterier för riksintressen
- Sektorbeskrivning
- Process för beslut om riksintresseanspråk
- Innehåll i beslut
- Publicering av underlag och beslut

Bakgrund

Använda förkortningar och termer

MB: Miljöbalken (1998:808)

PBL: Plan- och bygglagen (2010:900)

ÖP: Översiktsplan enligt 3 kap. PBL

Hushållningsförordningen: Förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden.

Prop. 1985/86:3: Regeringens proposition 1985/86:3 Lag om hushållning med naturresurser m.m.

Riksintresseanspråk: Område som ansvarig riksintressemyndighet har bedömt vara av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken.

Geodataportalen: En portal för geodata och tjänster med en metadatakatalog med tillhörande sökfunktion och kartvisare. Metadata beskriver vilken information som finns och var den finns hos respektive ansvarig myndighet eller producent.

Kriterier: Här avses preciserade krav som måste vara uppfyllda för att ett område ska bedömas vara av riksintresse. Kriterierna är riksintressemyndighetens preciseringar av de krav som kan ställas på ett område för att vara ett riksintresse utifrån förarbetena till hushållningsbestämmelserna och de generella kriterier som anges nedan.

Metadata: Information som beskriver innehåll, tillgänglighet och kvalitet i datamängder och tjänster. Metadata är en förutsättning för att effektivt kunna hitta och använda datamängder. Metadata tas fram bl.a. för Planeringskatalogen och Geodataportalen.

Planeringskatalogen: Länsstyrelsernas gemensamma digitala plattform för att tillgängliggöra planeringsunderlag, vägledning och annan relevant information för fysisk planering med stöd av Boverket. Planeringskatalogen byggs upp under 2017. Denna sökbara metadatakatalog beskriver vilken information som finns som är relevant för fysisk planering och har länk till respektive ansvarig myndighets eller producentens informationsmaterial.

Påverkansområde: Ett område utanför ett riksintresseområde där åtgärderna kan leda till en påtaglig skada på riksintresset. Skadan kan uppstå genom att åtgärder inom påverkansområdet kan medföra skada på riksintresset eller genom att åtgärder inom påverkansområdet medför sådana restriktioner för den verksamhet som bedrivs eller är planerad att kunna ske inom riksintresset så att skada uppstår.

Påverkan kan bestå i t.ex.:

- hinder i form av höga byggnader i påverkansområdet som kan påverka ett riksintresse t.ex. flygfält eller elektronisk kommunikation
- störningar i form av t.ex. utsläpp och andra störningar från påverkansområdet som påverkar de värden riksintresset avser att skydda
- bostäder eller andra verksamheter som kan medföra t.ex. bullerrestriktioner för den verksamhet som bedrivs inom riksintresseområdet.

Riksintresseområde: Område som vid rättsligt bindande beslut, rörande ändrad markanvändning, har bedömts vara riksintresse för någon av de sektorer som anges i 3 kap. MB.

Riksintressemyndighet: Statlig myndighet som anges i hushållningsförordningen med ansvar att bedöma vilka geografiska områden de anser vara av riksintresse inom sin sektor. Myndigheten har ansvar för kvalitet och aktualitet på underlag.

Syfte

Vägledningen syftar till att göra underlag som rör anspråk på de riksintressen som regleras i 3 kap. 5–9 §§ MB enhetligt, lättillgängligt och lätt att förstå och tillämpa för planerare, beslutsfattare och allmänheten. Dessa hushållningsbestämmelser är i grunden ett uttryck för planering och avsikten är att innehållet i bestämmelserna ska utvecklas i planeringsprocesser som kommunerna alternativt Havs- och vattenmyndigheten driver. De planer som processerna leder fram till, d.v.s. ÖP och havsplaner enligt 4 kap. 10 § MB, ska ge vägledning vid tillämpningen av hushållningsbestämmelserna.

Ett ytterligare syfte är att främja att riksintresseanspråken enligt 3 kap. MB är aktuella och att de är väl grundade samt att den totala omfattningen reduceras. Riksintresseutredningen konstaterar (sid. 282, SOU 2015:99) att den sammanlagda nettoarealen av områden som 2014 bedömts vara av riksintresse enligt 3 kap. 5–9 §§ MB motsvarar cirka 46 procent av Sveriges land- och vattenareal innanför länsgränserna. Boverket bedömer att omfattningen är betydligt större än vad som var lagstiftarens intentioner.

Boverkets ansvar

Boverket tar fram denna vägledning som en del av ansvaret för samordningen av riksintressemyndigheternas arbete med att ta fram underlag för tillämpningen av 3 kap. MB. Ansvaret finns reglerat i förordning (2012:546) med instruktion för Boverket. Där framgår också att Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om hushållningen med mark- och vattenområden samt för fysisk planering. Att Boverket har ett ansvar för allmän uppsikt över hushållningen med mark- och vattenområden följer av hushållningsförordningen.

Riksintressemyndigheternas ansvar

De tolv riksintressemyndigheterna har var och en inom sina områden ansvar för att konkretisera och precisera riksintressen enligt 3 kap. 5–9 §§ MB. Myndigheternas sektorer har mycket olika inriktning från bevarande och brukande till exploatering. Det behövs en likartad struktur för hur riksintresseanspråken tas fram, beslutas, redovisas och uppdateras för att bestämmelserna ska få acceptans, kunna avvägas och tillämpas. Riksintresseanspråken behöver också sättas in i ett sektorsammanhang för att bli begripliga. Övergången till användandet av GIS-verktyg för hanteringen av planeringsunderlag m.m. kräver också en gemensam begreppsapparat och struktur i sättet att arbeta och redovisa information.

Riksintressemyndigheterna har också inom sina respektive verksamhetsområden ansvar för uppsikt över hushållningen med mark- och vattenområden enligt 1 § hushållningsförordningen. Hur hushållning med mark- och vatten utvecklas som berör sektor/sectorerna följs på lämpligt sätt. Det kan handla om hur sektorns frågor bl.a. riksintressena hanteras i fysisk planering och i prövningsärenden.

Varför sektorbeskrivning?

För att arbeta för en samlad god hushållning med mark och vatten och fysiska resurser i övrigt förutsätter det att samhällsplaneringen tillförs grundläggande och aktuell information från varje sektor. Det gäller också vilken aktuell politik som gäller. I en sektorbeskrivning kan sådan information sammanställas av varje riksintressemyndighet. För att alla sektorerers areella anspråk ska beaktas är aktuell information som rör alla samhällsintressen viktig. Det handlar också om att ge bästa förutsättningar för att kunna minimera konflikter och få till stånd möjliga synergier mellan olika intressen.

Riksintressena behöver också ingå i ett sammanhang t.ex. hur de förhåller sig till nationella mål, planer och program och vad som är nationellt viktiga områden och strukturer för sektorn. Ansvariga myndigheter behöver därför beskriva viktiga värden och egenskaper på områden utifrån respektive sektorbehov liksom hur de areella behoven ser ut nu och för framtiden.

Lagstiftarens syn på vilka områden som kan komma i fråga som riksintresse återfinns främst i prop. 1985/86:3 och prop. 1997/98:45 utöver det som framgår direkt i lagtexterna. De värden, egenskaper och utgångspunkter som redovisas är olika mycket utvecklade. För att tydliggöra och precisera vilka utgångspunkter riksintressemyndigheten har för när ett område kan komma ifråga som riksintresse för sektorn tar varje riksintressemyndighet fram kriterier. Strävan bör vara att omfattningen av riksintresseområden för sektorn är restriktiv och att kriterierna samlat uttrycker ett tak för denna omfattning.

Redovisning av beslut om riksintresseanspråk

Den enskilde riksintressemyndigheten har ansvar för och fattar beslut om riksintresseanspråken. Det är då naturligt att beslut med underlag publiceras på myndighetens hemsida. Många är i behov av aktuell och lättillgänglig information för att självständigt kunna ta ställning till hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. MB. Underlaget som preciserar riksintressebestämmelserna ska tillämpas både i den kommunala översiktsplaneringen och i den nationella havsplaneringen men också i enskilda beslut enligt 12 olika lagstiftningar. Det finns också behov av en sammanställning av samtliga riksintresseanspråken. Det görs genom att relevant information på myndigheternas hemsidor länkas till länsstyrelsernas planeringskatalog och geodataportalen. Därför behövs en utformning av metadata som är likartad.

Samlad redovisning av underlag

Länsstyrelserna har en central roll för att samlat förmedla nationell och regional information av betydelse för planeringsmyndigheter och beslutsmyndigheter. Det gäller bl.a. underlag som rör tillämpning av hushållningsbestämmelserna i miljöbalken. Enligt 6 kap. 20 § MB ska länsstyrelsen ställa samman planeringsunderlag som har betydelse för hushållningen med mark och vatten i respektive län. Länsstyrelsen ska också enligt 3 kap. 10 § PBL tillhandahålla underlag för kommunens bedömningar och ge råd i fråga om allmänna intressen som hänsyn bör tas till vid beslut om användningen av mark- och vattenområden. Detta under kommunens samråd om ÖP. Länsstyrelsen ska också enligt 3 kap. 28 § PBL, i en sammanfattande redogörelse, redovisa sådana statliga och mellankommunala intressen som kan ha betydelse för aktualiteten hos en kommuns ÖP. Redogörelsen ska göras minst en gång vart fjärde år.

Planeringskatalogen bygger på att metadata registreras i denna och länkas till den information som bl.a. lagras hos riksintressemyndigheterna. Intentionerna är också att geografisk information ska registreras på den nationella geodataportalen, varifrån planeringskatalogen automatiskt hämtar metadata. Planeringskatalogen är avsedd för professionella användare.

Boverket tillhandahåller en interaktiv webbkarta med en översikt över alla riksintressen enligt 3 och 4 kap. MB. Den ska kunna ge lättillgänglig information för allmänheten och andra icke professionella användare.

Boverkets ställningstagande

Generella kriterier för riksintressen

Riksdagen har i lag beslutat i vilka sektorer riksintressen kan finnas enligt 3 kap. MB. Hushållningsförordningen anger vilka myndigheter som har ansvar att peka ut anspråk på riksintressen.

För att skapa likformighet i utpekandena mellan olika sektorer, skapa likartad hantering i landet inom en sektor och att begränsa omfattningen av riksintresseområdena bör utpekandet av riksintressen grundas på ett antal kriterier.

Utifrån lagstiftningen med tillhörande förarbeten bedömer Boverket att följande generella kriterier kan ligga till grund för sektorernas riksintressearbete.

För att ett område ska vara av riksintresse ska beslutet grundas på en nationell bedömning och det ska vara väl dokumenterat att området uppfyller något av följande kriterium:

1. området hyser värden av stor nationell vikt
2. området behövs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden eller
3. området behövs för att genomföra eller upprätthålla nationellt viktiga strukturer.

Utifrån de generella kriterierna tar varje myndighet fram specifika kriterier för de olika sektorernas riksintresseområden. Se nedan under sektorbeskrivning.

Sektorbeskrivning

Innehåll i en sektorbeskrivning:

- beskrivning av sektorn och dess areella mark- och vattenanspråk
- generella värden och kvaliteter som är av betydelse för att skydda eller utveckla områden utifrån sektorns behov
- kriterier för utpekande av riksintressen som tagits fram i samråd med Boverket
- en nationell överblick som grund för urval av områden av riksintresse
- relevanta internationella och nationella mål, planer och program
- vanliga konflikter och synergier med andra sektorer
- bedömning av sektorns framtida markanspråk, bland annat mot bakgrund av teknikutveckling och andra ändrade förhållanden som kan påverka anspråken
- hur myndigheten arbetar med riksintresseanspråken inklusive hur ofta översyn avses göras
- behov av sekretess och hur sekretessbelagd information hanteras.

För att skapa överblick bör sektorbeskrivningen ges ett begränsat omfång. Möjligheter att hänvisa till dokument och annan utförligare information ska tas tillvara.

Sektorbeskrivningen bör ge en aktuell överblick av sektorn som stöd för de som arbetar med samhällsplanering eller på annat sätt är berörda. Därför är det av intresse att sektorns utveckling och behov beskrivs. De egenskaper och värden som generellt är viktiga för sektorn bör anges.

Kriterier tas fram och används som grund för utpekande av riksintresseområden. De antagna kriterierna redovisas lämpligen i sektorbeskrivningen. Som grund vid framtagandet används bestämmelserna i 3 kap. MB med tillhörande

förarbeten och de generella kriterier som anges ovan i avsnittet *Generella kriterier för riksintressen*. I processen att se över eller ta fram nya kriterier sker samråd med Boverket. De kriterier som ska ligga till grund för utpekande av riksintresseområden fastställs av riksintressemyndigheten normalt som en del av beslutet om sektorbeskrivningen.

Myndigheten försöker så långt möjligt ta fram en dokumentation som innehåller en nationell överblick som grund för att peka ut riksintresseområden för sektorn. Detta för att kunna bedöma ett enskilt områdes betydelse i ett nationellt perspektiv och senare bedömning av ett områdes riksintressestatus.

Relevanta internationella och nationella mål, planer och program redovisas. En bedömning av sektorns framtida mark- och vattenanspråk utifrån samhällets nya behov, ändrade förhållanden eller teknikutveckling görs.

Vanligt förekommande påverkan på omgivande områden beskrivs och om myndigheten har någon särskild syn på eller hantering av dessa påverkansområden. Vanliga konflikter och synergier med andra intressen beskrivs. Möjligheter att med forskning och utveckling ändra på detta kan också tas upp.

I sektorbeskrivningen anger myndigheten hur man arbetar med samhällsplaneringen bl.a. med riksintresseanspråk och annat underlag. De rutiner som tillämpas för översyn och aktualisering av riksintresseanspråken redovisas. Om myndigheten behöver använda sekretess kring vissa områden eller verksamheter så redovisas det liksom hur sekretessbelagd information hanteras. Även den sektoruppföljning som bedrivs om hushållningen med mark och vatten kan redovisas översiktligt och i övrigt hänvisas till.

Sektorbeskrivningen beslutas av riksintressemyndigheten efter samråd med Boverket.

Process för beslut om riksintresseanspråk

Utifrån myndighetens uppdrag och ansvar bedrivs ett fortlöpande arbete med riksintressefrågorna enligt följande:

- myndigheten ser över riksintresseanspråken regelbundet eller efter behov utifrån en aktuell sektorbeskrivning
- de behov att upphäva, ändra eller ta fram nya riksintresseanspråk som identifierats konkretiseras till samrådsförslag
- det samråd som ska hållas med Boverket, berörda länsstyrelser och andra berörda riksintressemyndigheter bör vara så tilltagen i tid att det medger att länsstyrelserna kan inhämta synpunkter från kommuner, landsting och övriga man finner lämpliga
- myndigheten fattar beslut om nya riksintresseanspråk respektive att upphäva eller revidera befintliga anspråk.

Översyn görs av riksintresseanspråken regelbundet och efter behov utifrån en aktuell sektorbeskrivning. Översynen innefattar både att upphäva och revidera anspråk och att ta fram nya. Beträffande översynens frekvens kan nämnas att

lagstiftaren har bestämt minimikrav på hur ofta översiktsplaneringen och den nationella havsplaneringen bör ses över liksom länsstyrelsernas samlade planeringsunderlag till kommunerna. Således anges i 3 kap. 27 § PBL att kommunfullmäktige minst en gång varje mandatperiod, d.v.s. minst en gång vart fjärde år, ska pröva översiktsplanens aktualitet. I havsplaneringsförordningen anges i 21 § att Havs- och vattenmyndigheten vid behov eller minst vart åttonde år ska ta fram nya förslag till havsplaner. Enligt 3 kap. 28 § PBL ska länsstyrelsen minst en gång vart fjärde år lämna en sammanfattande redogörelse till kommunen vad avser statliga och mellankommunala intressen.

Rikssintressemyndigheten kan grunda sitt beslut på eget underlag men också på underlag från t.ex. länsstyrelserna eller kommunerna. Länsstyrelserna har ett uppsiktsansvar över hushållningen med mark och vattenområden inom sitt län. Anser länsstyrelsen att ytterligare områden bör anges som riksintressen eller att ett tidigare beslut bör omprövas så ska länsstyrelsen underrätta respektive riksintressemyndighet och Boverket. Omprövning kan avse såväl området i sin helhet som dess avgränsning eller värdebeskrivning. Behovet av en översyn kan ha aktualiserats i den dialog som länsstyrelsen för med kommunerna i översiktsplaneringen

Innan myndigheten fattar beslut ska samråd hållas med Boverket samt berörda länsstyrelser och riksintressemyndigheter. Myndigheten kan i förväg komma överens om i vilka typer av ärenden de önskar samråd eller inte. Något formellt krav på samråd med berörda kommuner finns inte. Det är dock lämpligt att samrådstiden görs så lång att länsstyrelserna har möjlighet att inhämta synpunkter från kommunerna och övriga som man finner lämpliga.

Innehåll i beslut

Varje beslut som rör riksintresseanspråk bör innehålla:

- motiv för utpekandet och hur det aktuella området svarar mot kriterierna i sektorbeskrivningen
- kort redogörelse för de samråd som hållits
- geografisk precisering på karta av aktuellt område med motivering för vald avgränsning
- värdebeskrivning som ger underlag för bedömningar av eventuella konflikter med andra intressen men också eventuella synergier.

Av beslutet bör det framgå hur det aktuella området svarar mot de i sektorbeskrivningen angivna kriterierna. Beslutet bör även innehålla en kort redogörelse av vilka samråd som skett, vilka som deltagit och vad som framkommit.

Berört område avgränsas och läggs in på en karta. Skälet för vald avgränsning motiveras. Storleken på det avgränsade området bör uppges.

De värden och egenskaper som motiverar anspråket beskrivs. Värdebeskrivningen bör vara så tydlig att det utifrån den går att förhålla sig till om en viss åtgärd kan skada det utpekade intresset.

För riksintressen som omfattas av sekretess upprättas former för hantering av denna så att beslutsfattare får tillgång till information för att kunna fatta beslut på saklig grund. Rent allmänt finns anledning att överväga hur mycket information som behövs för att kunna beakta sårbara samhällsviktiga anläggningar och funktioner även om inte sekretess gäller. Det viktiga är att tillräcklig information finns för att tillgodose riksintresseanspråket i samhällplaneringen och i olika beslut.

Värdebeskrivningen är av grundläggande betydelse för den kommunala översiktsplaneringen. Värdebeskrivningen kan förtydligas genom en beskrivning av vilken typ av åtgärder som kan innebära en påtaglig skada på riksintresset. Det kan för vissa typer av riksintresseområden ske genom redovisning av så kallade påverkansområden. Sådana påverkansområden ska dock inte ingå i avgränsningen av riksintresseområdena.

Publicering av underlag och beslut

Myndigheten publicerar dokument som rör hushållnings- och riksintresse-material på en egen hemsida med öppen information. Undantaget är material som måste hanteras med sekretess. Normalt finns följande dokument:

- sektorbeskrivning med metadata
- samlad redovisning av sektorns riksintresseanspråk med metadata
- myndighetens beslut med motivering för varje område med tillhörande karta och värdebeskrivning med metadata.

Informationen lagras på en lämplig hemsida som myndigheten ansvarar för. Där bör finnas en tydlig plats där myndighetens information samlas som rör hushållningsbestämmelsernas tillämpning och fysisk planering.

Den tekniska utformningen av underlag inklusive karta och metadata anpassas efter de behov som planeringskatalogen respektive geodataportalen ställer. Metadata om den geografiska informationen placeras på geodataportalen.